

ტრანსსასაზღვრო შეიარაღებული კონფლიქტები: ისტორია და განვითარება თანამედროვე კონტექსტში

სალომე შუბღაძე

აბსტრაქტი

როგორ უნდა დაკვალიფიცირდეს შეიარაღებული კონფლიქტი, როდესაც სახელმწიფო სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე ებრძვის არასახელმწიფო დაჯგუფებას, ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე? ნიშნავს თუ არა თანხმობის არარსებობა იმას, რომ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის პარალელურად მიმდინარეობს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი ორ ქვეყანას შორის? წინამდებარე სტატია შეეცდება სწორედ ამ შეკითხვებს გასცეს პასუხი და, კონფლიქტის კლასიფიკაციის სხვადასხვა სცენარების განხილვის პარალელურად, დაასაბუთოს, რომ ზემოთ აღწერილი კონფლიქტი უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც საერთაშორისო და აღნიშნულის შესაბამისად განისაზღვროს გამოსაყენებელი სამართალიც.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი; ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობა; არასახელმწიფო დაჯგუფება; არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი; ტრანსსასაზღვრო შეიარაღებული კონფლიქტი

შესავალი

2001 წლის 11 სექტემბრის ტერორისტული თავდასხმის შემდეგ მნიშვნელოვნად გაიზარდა ტერორიზმის, როგორც საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე არსებული საფრთხის, აღიარება.¹ სახელმწიფოთა მიერ ტერორიზმის საფრთხის წინააღმდეგ მიმართული ფართომასშტაბიანი ღონისძიებების გატარებისას კი, სულ უფრო დიდ გამოწვევას წარმოადგენს სამოქალაქო მოსახლეობის დაცვა.² უსაფრთხოების მოსაზრებებიდან გამომდინარე ხელყოფილია სამოქალაქო მოსახლეობის ელემენტარული უფლებები.³ კონტრტერორისტული ოპერაციები⁴ ხშირად თავად არღვევს საერთაშორისო სამართლის საბაზისო წესებს.⁵ როგორც ბოლო პერიოდში

¹ Karinne Coombes, "Protecting Civilians during the Fight against Transnational Terrorism: Applying International Humanitarian Law to Transnational Armed Conflicts," *Canadian Yearbook of International Law* 46 (2008): 242.

² Ellen Policinski, The power of words: the dangerous rhetoric of the "terrorist", *Humanitarian Law and Policy*, March 4, 2020, shorturl.at/rBFN4 [ნანახია 27.05.2020].

³ Rhonda Powell, "Human Rights, Derogation and Anti-Terrorist Detention," *Saskatchewan Law Review* 69, no. 1 (2006): 81.

⁴ Heeyong Daniel Jang, "The Lawfulness of and Case for Combat Drones in the Fight against Terrorism," *National Security Law Journal* 2, no. 1 (Fall/Winter 2013): 3.

⁵ Jon Moran, "Time to Move out of the Shadows: Special Operations Forces and Accountability in Counter-Terrorism and Counter-Insurgency Operations," *University of New South Wales Law Journal* 39, no. 3 (2016): 1249.

სირიის მაგალითმაც აჩვენა, ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა შესაძლოა, იქცეს ტრაგედიად სამოქალაქო მოსახლეობისთვის.⁶

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შეიარაღებული დაჯგუფების ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს (შემდეგში - „ადგილსამყოფელი სახელმწიფო“ ან „ტერიტორიული სახელმწიფო“) ტერიტორიაზე მოქმედი უცხო სახელმწიფოს ქმედებების მკაფიო და ამომწურავი მოწესრიგება. ეს საჭიროება განსაკუთრებით თვალსაჩინოა იმ პირობებში, როდესაც ანტიტერორისტულ ოპერაციებში ჩართული ორი უდიდესი სახელმწიფო, ამერიკის შეერთებული შტატები და ისრაელი, უარყოფენ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ინსტრუმენტების, მათ შორის, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის, ექსტრატერიტორიულ გამოყენებას.⁷

ცხადია, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი, გარკვეული პირობების არსებობისას, აწესრიგებს ამგვარ მოქმედებებს, თუმცა ის, თუ რა მოცულობით გამოიყენება შესაბამისი წესები, დამოკიდებულია კონფლიქტის კლასიფიკაციაზე. წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის მიერ 2016 წელს განახლებული შენევის კონვენციების კომენტარის მიხედვით, რომელიც კონვენციების ავტორიტეტულ ინტერპრეტაციას წარმოადგენს, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე, მის ტერიტორიაზე საბრძოლო მოქმედებების განხორციელება უნდა ჩაითვალოს სწორედ ამ სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართულ თავდასხმად და, ამდენად, უტოლდება საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს.⁸

სტატიის ფარგლებში განხილული იქნება სწორედ „პარალელური“ საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის არსებობის შესაძლებლობა არასახელმწიფო დაჯგუფების ადგილსამყოფელ სახელმწიფოსთან, იმ შემთხვევებში, როდესაც ამ უკანასკნელს მის ტერიტორიაზე მიმდინარე საბრძოლო მოქმედებებზე თანხმობა არ განუცხადებია. ამ მიზნით, ნაშრომის პირველთავში განხილული იქნება, თუ, ზოგადად, რა პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს ორი ტიპის კონფლიქტს შორის არსებულ განსხვავებას. ნაშრომის მეორე თავი დაეთმობა არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის ცნების გაანალიზებას ტრანსნაციონალური კონფლიქტების მოწესრიგების ჭრილში. სტატიის მესამე თავი იკვლევს, რა პირობების არსებობისას შეიძლება ჩაითვალოს არასახელმწიფო დაჯგუფების წინააღმდეგ მიმართული ქმედება ადგილსამყოფელ სახელმწიფოზე თავდასხმად; ხოლო ბოლო, მეოთხე თავი მიმოიხილავს არასახელმწიფო დაჯგუფებასთან ბრძოლის სპეციფიკურ შემთხვევას ოკუპაციის პირობებში.

⁶ Human Rights Watch, Syria, Events of 2018, June 29, 2018, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/syria> [ნანახია 28.05.2020].

⁷ Beth Van Shaack, "The United States' Position on the Extraterritorial Application of Human Rights Obligations: Now Is the Time for Change," International Law Studies Series, US Naval War College, 90 (2014): 23.

⁸ T. Ferraro and L. Cameron, "Article 2: Application of the Convention", ICRC, Commentary on the First Geneva Convention (2016), (შემდეგში - Ferraro, Cameron (2016)), 225-ე აბზაცი, https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=BE2D518CF5DE54EAC1257F7D0036B518#101_B [ნანახია 28.05.2020].

1. კონფლიქტის კლასიფიკაციის მნიშვნელობა გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრის თვალსაზრისით

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი ერთმანეთისგან მკვეთრად მიჯნავს საერთაშორისო და არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს⁹ და მათ მიმართ განსხვავებულ წესებს იყენებს¹⁰. მართალია, დროთა განმავლობაში ამ ორი ტიპის კონფლიქტის მარეგულირებელი წესები სულ უფრო ახლოვდება¹¹, თუმცაღა მათ შორის მაინც რჩება პრინციპული განსხვავება.¹²

რა პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს კონფლიქტის კლასიფიკაციას, გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრის თვალსაზრისით? უნდა ითქვას, რომ სახელშეკრულებო სამართლის კუთხით განსხვავება ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანია. შენევის ოთხივე კონვენცია¹³ და პირველი დამატებითი ოქმი¹⁴ ვრცელდება საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტზე. ხსენებული შეთანხმებები შეიცავს დეტალურ წესებს, რომლებიც, ერთი მხრივ, აწესრიგებს სამხედრო მოქმედებების წარმართვას, ხოლო, მეორე მხრივ, ადგენს სათანადო გარანტიებს მათ დასაცავად, ვინც არ/ალარ მონაწილეობს საომარ მოქმედებებში.¹⁵ ამის საპირისპიროდ, არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის სამართლის მიმართ გამოყენებული სახელშეკრულებო წესების მოცულობა საკმაოდ შეზღუდულია.¹⁶ კერძოდ, არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტებს აწესრიგებს შენევის კონვენციების მე-3 საერთო მუხლი.

ორი ტიპის კონფლიქტის მარეგულირებელი სამართლებრივი რეჟიმების თანდათანობითი დაახლოება კი, ორი ძირითადი ფაქტორით აიხსნება. პირველ რიგში, ბოლო პერიოდის საერთაშორისო ხელშეკრულებების

⁹ International Committee of the Red Cross Opinion Paper How is the Term 'Armed Conflict' Defined in International Humanitarian Law?, 2008, <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm> [ნანახია 29.05.2020].

¹⁰ Rogier Bartels, "Timelines, borderlines and conflicts: The historical evolution of the legal divide between international and non-international armed conflicts," *International Review of the Red Cross* 91, no. 873 (March 2009): 35.

¹¹ Emily Crawford, "Unequal before the Law: The Case for the Elimination of the Distinction between International and Non-international Armed Conflicts," *Leiden Journal of International Law* 20, no. 2 (June 2007): 54.

¹² James G. Stewart, "Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict," (შემდეგში - Stewart (2003), *International Review of Red Cross* 85, no. 850 (June 2003): 319.

¹³ Geneva Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and the Sick in Armed Forces in the Field, August 12, 1949, 6 U.S.T. 3114, 75 U.N.T.S. 31; Geneva Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, August 12, 1949, 6 U.S.T. 3217, 75 U.N.T.S. 85; Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War, August 12, 1949, 6 U.S.T. 3316, 75 U.N.T.S. 135; Geneva Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, August 12, 1949, 6 U.S.T. 3516, 75 U.N.T.S. 287.

¹⁴ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), June 8, 1977, 1125 U.N.T.S. 3.

¹⁵ Stewart (2003), ზემოთ, სქოლიო 12, 319.

¹⁶ Louis Moir, "Towards the Unification of International Humanitarian Law?" in R. Burchill, N. White and J. Morris (eds), *International Conflict and Security Law* (2005): 108.

ნაწილი არეგულირებს ომის წარმოებას კონფლიქტებს შორის განსხვავების დადგენის გარეშე.¹⁷ ამასთან, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი საკმაოდ დიდი მოცულობით¹⁸ აწესრიგებს არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს¹⁹.

თუმცადა, აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ეს მოცემულობა შესაძლოა სრულებით განსხვავებული იყოს მაშინ, როდესაც საქმე შეეხება ამავე წესების აღსრულებას.²⁰ ნიშანდობლივია ისიც, რომ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტი²¹ შეიცავს ომის დანაშაულების მნიშვნელოვნად ვრცელ ჩამონათვალს²² საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის შემთხვევაში.²³

2. საკმარისია თუ არა არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის სამართალი ტრანსსასაზღვრო ოკუპაციების ადეკვატურად მოსაწესრიგებლად?

„კონფლიქტის კლასიფიკაციის“ საკითხის განხილვისას მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, თუ რას მოვიაზრებთ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის ცნებაში; მოიცავს თუ არა არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის განმარტება ტრანსსასაზღვრო, ექსტრატერიტორიულ კონფლიქტებს,²⁴ თუ ამ უკანასკნელი ტიპის საბრძოლო მოქმედებები უნდა მოწესრიგდეს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტისთვის დადგენილი სამართლებრივი რეჟიმით?²⁵ ეს კითხვები პირდაპირ კავშირშია სტატიაში დასმულ საკითხთან, სწორედ ამიტომ წინამდებარე ნაშრომის მიზნებისთვის, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ჟენევის კონვენციების მე-3 საერთო მუხლის ნორმატიულ შინაარსს და მისი მოქმედების ფარგლებს.

როგორც ჟენევის კონვენციების მოსამზადებელი სამუშაოები ცხადყოფს,²⁶ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი ყოველთვის მიიჩნეოდა, როგორც არა უბრალოდ კონფლიქტად არასახელმწიფო

17 Dapo Akande, “Classification of Armed Conflicts: Relevant Legal Concepts”, (შემდეგში - Akande (2012) in *International Law and the Classification of Conflicts*, ed. Elizabeth Wilmshurst (Oxford: Oxford University Press, 2012), 5.

18 ICTY, Tadić Decision on the Defense Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 1995, 127-ე აბზაცი (შემდეგში – Tadić).

19 Jean-Marie Henckaerts and Louise Oswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, Vol. 1 (Cambridge: ICRC/Cambridge University Press, 2005).

20 Akande (2012), ზემოთ, სქოლიო 17, 7.

21 UN General Assembly, Rome Statute of the International Criminal Court (last amended 2010), 17 July 1998, (შემდეგში - რომის სტატუტი) 2187 UNTS 3.

22 William Schabas, “War Crimes” in *The International Criminal Court: A Commentary to the Statute*, ed. William Schabas (Oxford: Oxford University Press, 2015), 229.

23 *The Prosecutor v Bahar Idriss Abu Garda*, ICC-02/05-02/09, Confirmation of Charges Decision (Pre-Trial Chamber), 8 February 2010, 85-ე აბზაცი.

24 Dietrich Schindler, “International humanitarian law and internationalized internal armed conflicts”, *International Review of the Red Cross*, No. 230 (1982): 255.

25 Christine Byron, “Armed conflicts: international or non-international?” *Journal of Conflict and Security Law*, Vol. 6, No. 1 (2001): 63.

26 David A. Elder, “The Historical Background of Common Article 3 of the Geneva Conventions of 1949”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 11 (1979): 37.

დაჯგუფებასთან, არამედ შიდასახელმწიფოებრივ, ერთი ქვეყნის შიგნით მიმდინარე მოვლენად.²⁷ ამგვარი ინტერპრეტაცია მხარდაჭერილია ჟენევის კონვენციების მე-3 საერთო მუხლის ფორმულირებით, სადაც ნათქვამია, რომ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი მიმდინარეობს „*მაღალი ხელშემკვრელი მხარის ტერიტორიაზე*“. კონვენციების მიღების დროის გათვალისწინებით, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ არასაერთაშორისო კონფლიქტში მოიაზრებოდა ერთი სახელმწიფოს მიერ მისსავე ტერიტორიაზე განხორციელებული მოქმედებები და არა თანამედროვე „ომი ტერორიზმის წინააღმდეგ“.

მე-3 საერთო მუხლის კომენტარი ასევე მიუთითებს, რომ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი მიმდინარეობს მხოლოდ ერთი სახელმწიფოს ფარგლებში.²⁸ ყოფილი იუგოსლავიისთვის შექმნილი სისხლის სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალის სააპელაციო პალატამ *ტადირის* საქმეში აღნიშნა, რომ არასაერთაშორისო კონფლიქტი, რომელიც მიმდინარეობს სახელმწიფოების ფარგლებს შიგნით;²⁹ რომის სტატუტი, თავის მხრივ, ზოგადად, მიუთითებს, სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მიმდინარე კონფლიქტზე.³⁰ ზემოხსენებული დებულებების ლოგიკური ინტერპრეტაცია უნდა იყოს დასკვნა, რომ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მნიშვნელობა შემოიფარგლება ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მიმდინარე კონფლიქტებით.

ამავდროულად, ავტორების ნაწილი მიიჩნევს, რომ, მიუხედავად ჟენევის კონვენციების მიღების ისტორიული კონტექსტისა, თანამედროვე მსოფლიოში არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის ცნებამ უფრო ფართო მნიშვნელობა შეიძინა და ეს აღიარებულ უნდა იქნას.³¹ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მართალია, არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი ისტორიულად შესაძლოა, მართლაც, იყო შიდა კონფლიქტის სინონიმი, თუმცა ეს არ ცვლის იმ გარემოებას, რომ კონფლიქტებმა, დღესდღეობით, გაცილებით მრავალფეროვანი სახე მიიღო და ჟენევის კონვენციების შესაბამისი დებულებებიც სწორედ თანამედროვე პრაქტიკის გათვალისწინებით უნდა განიმარტოს.³²

მართლაც, თანამედროვე კონტექსტის გათვალისწინებით, არალოგიკურია თუ ჩავთვლით, რომ არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი შიდა კონფლიქტის სინონიმად უნდა ჩაითვალოს. თუმცაღა,

²⁷ Marko Milanovic, “Lessons for human rights and humanitarian law in the war on terror: comparing Hamdan and the Israeli Targeted Killings case,” *International Review of the Red Cross* 89, no. 866 (June 2007): 379.

²⁸ Jean Pictet, *Commentary on the Geneva Conventions of 12 August 1949*, (შემდგომი - Pictet (1952) Geneva: ICRC, 1952-9, 36.

²⁹ Tadić, ზემოთ, სქოლიო 18, 71-ე აბზაცი.

³⁰ რომის სტატუტის 8(2)(f) მუხლი.

³¹ Marko Milanovic and Hadzi-Vidanovic, “A Taxonomy of Armed Conflict” (შემდგომი - Milanovic, Vidanovic (2012) in N. White, C. Henderson (eds), *Research Handbook on International Conflict and Security Law*, Edward Elgar (2012): 31.

³² Sylvain Vité, “Typology of Armed Conflicts in International Humanitarian Law: Legal Concepts and Actual Situations”, (2009) *International Review of Red Cross*: 69, 72.

აღნიშნულის პარალელურად, ასევე, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის თანდაყოლილი მახასიათებლები,³³ რის გამოც ამ ტიპის კონფლიქტის სამართლებრივი რეჟიმი თანამედროვე გამოწვევებზე სათანადო პასუხად ვერ ჩაითვლება.

3. არასახელმწიფო დაჯგუფების წინააღმდეგ განხორციელებული საბრძოლო მოქმედებები, როგორც ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული თავდასხმა

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის საბაზისო წესის თანახმად, შეიარაღებული კონფლიქტის კლასიფიკაციისას გადამწყვეტია კონფლიქტში ჩართული მხარეები³⁴ და არა ტერიტორია, რომელზეც შესაძლოა კონფლიქტი გავრცელდეს. სწორედ ამიტომ, თანამედროვე კონფლიქტების უმრავლესობა, სადაც სახელმწიფოები არასახელმწიფო დაჯგუფებების წინააღმდეგ იბრძვიან, მიიჩნეოდა როგორც არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი³⁵, მიუხედავად იმისა, კონფლიქტი მიმდინარეობს კონფლიქტის მხარე სახელმწიფოს, თუ სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე.

ჟენევის კონვენციების მე-2 საერთო მუხლის შესაბამისად, კონვენციების „მოქმედება ვრცელდება ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ადგილი აქვს გამოცხადებულ ომს ან სხვა ნებისმიერ შეიარაღებულ კონფლიქტს ორ ან მეტ მაღალ ხელშემკვრელ სახელმწიფოს შორის;“ საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტად კლასიფიკაციისთვის არ მოითხოვება რაიმე ტიპის ზღვრული კრიტერიუმის, მაგალითად, ინტენსივობის არსებობა³⁶ და შეიარაღებული ძალის გამოყენება ორ ან მეტ სახელმწიფოს შორის ავტომატურად გულისხმობს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის არსებობას.³⁷ საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი შეიძლება წარმოიშვას იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ერთი სახელმწიფო ცალმხრივად იყენებს შეიარაღებულ ძალას მეორეს წინააღმდეგ და ეს უკანასკნელი არ პასუხობს სამხედრო საშუალებებით.³⁸

ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ შეიარაღებული ძალის გამოყენება მეორე სახელმწიფოს ტერიტორიის და არა მისი სამხედრო ძალების წინააღმდეგ დაკვალიფიცირდება საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტად? იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობა, მეცნიერების უმრავლესობა თანხმდება, რომ ასეთ დროს ადგილი აქვს მხოლოდ არასაერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტს.³⁹ ამ შეკითხვაზე პასუხი ცალსახაა მაშინაც, როდესაც ინტერვენცია ხორციელდება

³³ შეუძლებელია იმის უარყოფა, რომ ამ სამართლებრივი რეჟიმის არსი სახელმწიფოსა და მისივე მოქალაქეებს/მის ტერიტორიაზე მაცხოვრებლებს შორის ურთიერთობის მოწესრიგებაა.

³⁴ Pictet (1952), ზემოთ, სქოლიო 28, 32.

³⁵ Anthony Cullen, *The Concept of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 122.

³⁶ Pictet (1952), ზემოთ, სქოლიო 28, 23.

³⁷ Tadić, ზემოთ, სქოლიო 18, 70-ე აბზაცი.

³⁸ Ferraro, Cameron (2016), ზემოთ, სქოლიო 8, 223-ე აბზაცი.

³⁹ Milanovic, Vidanovic (2012), ზემოთ, სქოლიო 32, 36.

ტერიტორიული სახელმწიფოს წინააღმდეგ მოქმედი არასახელმწიფო დაჯგუფების დასახმარებლად. ასეთ შემთხვევაში კონფლიქტი ნამდვილად შეიძენს საერთაშორისო ხასიათს.

თუმცა პრაქტიკაში გაცილებით დიდ გამოწვევას წარმოადგენს იმგვარი შემთხვევები, როდესაც ინტერვენცია ხორციელდება დამოუკიდებლად მოქმედ ტერორისტულ დაჯგუფებასთან საბრძოლველად, ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე.⁴⁰ ასეთ შემთხვევაში, თუ ძალა გამოყენებული იქნება ამ ქვეყნის სამოქალაქო მოსახლეობის და სამოქალაქო ობიექტების წინააღმდეგ,⁴¹ კონფლიქტი უნდა ჩაითვალოს საერთაშორისო შეიარაღებულ კონფლიქტად.⁴² საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი არ მოითხოვს, რომ თავდასხმის სამიზნე პირები ან/და ობიექტები იყვნენ ხელისუფლების ნაწილი, ისევე როგორც აუცილებელი არ არის, რომ თავდასხმა განხორციელდეს მთავრობაზე.⁴³ მთავრობა სახელმწიფოს ელემენტებიდან მხოლოდ ერთ-ერთია, ხოლო ტერიტორია და მოსახლეობაც, ასევე, ამ ელემენტებს განეკუთვნება.⁴⁴ ამდენად, თავდასხმა, რომელიც მიმართულია ტერიტორიის, მოსახლეობის ან ინფრასტრუქტურის წინააღმდეგ, წარმოადგენს შეიარაღებული ძალის გამოყენებას სახელმწიფოს წინააღმდეგ.⁴⁵

ჰამდანის საქმეში,⁴⁶ ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაესმა სასამართლომ, კონფლიქტი აშშ-სა და ალ-ქაიდას შორის არაპირდაპირ დააკვალიფიცირა როგორც არასაერთაშორისო, როდესაც მიუთითა, რომ საბრძოლო მოქმედებების მიმართ ვრცელდებოდა შენევის კონვენციების მე-3 საერთო მუხლი.⁴⁷ კონფლიქტის მხოლოდ არასაერთაშორისოდ დაკვალიფიცირების მომხრეები მიიჩნევენ, რომ ეს მოდელი ყველაზე უკეთ ასახავს ფაქტობრივ მდგომარეობას.⁴⁸ პირველ რიგში, თავიდან არის არიდებული ორ სახელმწიფოს შორის მიმდინარე კონფლიქტის სამართლებრივი მოწესრიგება, იმ პირობებში, როდესაც ამგვარ კონფლიქტს ადგილი არ აქვს.⁴⁹ მეორე რიგში, ამგვარი კლასიფიკაცია ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ტერორისტული ჯგუფის წინააღმდეგ მოქმედი სახელმწიფო აკეთებს იმას, რაც უნდა გაეკეთებინა ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს. მესამე რიგში, ეს მოდელი სახელმწიფოებს საშუალებას აძლევს, გამოიყენონ

⁴⁰ Noam Lubell, "Fragmented Wars: Multi-Territorial Military Operations against Armed Groups," *International Law Studies Series*. US Naval War College. 93 (2017): 228.

⁴¹ Ferraro, Cameron (2016), ზემოთ, სქოლიო 8, 262-ე აბზაცი.

⁴² Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Uganda) ICJ Rep 2005, 108-146-ე აბზაცი.

⁴³ Akande (2012), ზემოთ, სქოლიო 17, 79.

⁴⁴ Thomas D. Grant, "Defining Statehood: The Montevideo Convention and its Discontents," *Columbia Journal of Transnational Law* 37, no. 2 (1999): 403.

⁴⁵ James G. Stewart, "The UN Commission of Inquiry on Lebanon," *Journal of International Criminal Justice* 5, no. 5 (November 2007): 1043.

⁴⁶ Hamdan v. Rumsfeld, 548 U.S. 557 (2006).

⁴⁷ Ibid., 67-ე აბზაცი.

⁴⁸ N. D. Ungureanu, "The International Humanitarian Law Applicable in the New Types of Armed Conflicts," *AGORA International Journal of Juridical Sciences* 2014, no. 4 (2014): 184.

⁴⁹ Claus Kreß, "Some Reflections on the International Legal Framework Governing Transnational Armed Conflicts," *Journal of Conflict and Security Law* 15, no. 2 (2010): 256.

მიზანში ამოღების ადეკვატური წესები, მათ შორის, „განგრძობითი საბრძოლო ფუნქციის“ დოქტრინა.⁵⁰

ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობის არარსებობის პირობებში, პარალელური⁵¹ საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის არსებობა დაადასტურა გაეროს საგამოძიებო კომისიამ ლიბანის 2006 წლის კონფლიქტის გამოკვლევისას.⁵² კომისიამ მიუთითა, რომ „უშუალო საბრძოლო მოქმედებები მიმდინარეობდა მხოლოდ ისრაელის თავდაცვის ძალებსა და ჰეზბოლას შორის. ამავდროულად, ის ფაქტი, რომ ლიბანურ შეიარაღებულ ძალებს აქტიური მონაწილეობა არ მიუღია საომარ მოქმედებებში, არ უარყოფს იმას, რომ სამართლებრივად კონფლიქტი იყო საერთაშორისო ხასიათის.“⁵³ კომისიამ, მათ შორის, მიუთითა იმ გარემოებაზე, რომ „საბრძოლო მოქმედების დაწყების შემდეგ, ფართომასშტაბიანი და სისტემატური კამპანია განხორციელდა მის ტერიტორიაზე მისი სამოქალაქო მოსახლეობისა და სამოქალაქო ობიექტების წინააღმდეგ, ისევე როგორც განხორციელდა საჭარო ინფრასტრუქტურის და ეკონომიკური აქტივების მასობრივი განადგურება.“⁵⁴ აღსანიშნავია ისიც, რომ თავად ისრაელი და ლიბანი კონფლიქტს მიიჩნევდნენ საერთაშორისოდ, მიუხედავად იმისა, რომ ისრაელის ქმედებები მიმართული იყო ჰეზბოლას წინააღმდეგ, ხოლო ლიბანურ არმიას ისრაელის წინააღმდეგ ძალა არ გამოუყენებია.⁵⁵

ზემოაღნიშნული მაგალითი ცხადყოფს, რომ, ხშირ შემთხვევაში, პრაქტიკულად შეუძლებელია ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს უცხო სახელმწიფოს მიერ, ერთი მხრივ, მხოლოდ არასახელმწიფო დაჯგუფების წინააღმდეგ და, მეორე მხრივ, ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს ობიექტებისა და მოსახლეობის წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები,⁵⁶ განსაკუთრებით თანამედროვესაომარმოქმედებების მახასიათებლების გათვალისწინებით.⁵⁷ სწორედ ამიტომ, ზოგიერთ ავტორს მიაჩნია, რომ მიზანშეწონილია, გამოყენებულ იქნას ერთგვარი „ბლანკეტური კლასიფიკაცია“ მთელი იმ ტერიტორიის მიმართ, სადაც ერთდროულად მიმდინარეობს საერთაშორისო და არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი.⁵⁸

⁵⁰ Jason Fisher, “Targeted Killing, Norms, and International Law,” *Columbia Journal of Transnational Law* 45, no. 3 (2007): 711.

⁵¹ Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America); Merits, International Court of Justice (ICJ), 27 June 1986, 219-ე აბზაცი.

⁵² Human Rights Council, Report of the Commission of Inquiry on Lebanon pursuant to Human Rights Council Resolution S-2/1 A/HRC/3/2 (2006), 50–62-ე აბზაცები.

⁵³ *Ibid.*, 55-ე აბზაცი.

⁵⁴ *Ibid.*, 58-ე აბზაცი.

⁵⁵ *Ibid.*, 59-ე, 62-ე აბზაცები.

⁵⁶ Constantin von der Groeben, “The Conflict in Colombia and the Relationship between Humanitarian Law and Human Rights Law in Practice: Analysis of the New Operational Law of the Colombian Armed Forces,” *Journal of Conflict and Security Law* 16, no. 1 (2011): 141.

⁵⁷ Nathalie Durhin, “Protecting civilians in urban areas: A military perspective on the application of international humanitarian law,” *International Review of the Red Cross* 98, no. 1 (April 2016): 180.

⁵⁸ Stewart (2003), ზემოთ, სქოლიო 12, 334.

4. არასახელმწიფო დაჯგუფების წინააღმდეგ ბრძოლა ოკუპირებულ ტერიტორიაზე

ნაშრომის მიზნებისთვის ოკუპაციის საკითხი მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც, რიგ შემთხვევებში, სამხედრო ოკუპაცია შეიძლება მოჰყვეს არასახელმწიფო დაჯგუფების წინააღმდეგ მიმართულ სამხედრო მოქმედებებს ან ამგვარი მოქმედებები განხორციელდეს უკვე დამყარებული ოკუპაციის პირობებში. ასეთ შემთხვევებში კონფლიქტის კლასიფიკაციის საკითხთან მიმართებით საინტერესოა ისრაელის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება „დამიზნებით მკვლელობების“ საქმეზე.⁵⁹ საქმე, ძირითადად, შეეხებოდა ისრაელის ე.წ. „დამიზნებითი მკვლელობების“ პოლიტიკას, რომელიც გამოიყენებოდა როგორც უსაფრთხოების ღონისძიება⁶⁰ ტერორისტების წინააღმდეგ.⁶¹ კონფლიქტის ხასიათის განხილვისას, სასამართლო ციტირებს პროფესორ კასესეს სტატიას⁶² და ასკვნის, რომ სამხედრო დაპირისპირებები ოკუპანტ ძალებსა და არასახელმწიფო დაჯგუფებას შორის, თუნდაც იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს უკანასკნელი არ იბრძვის ადგილსამყოფელი სახელმწიფოს კონტროლქვეშ, რეგულირდება საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის წესებით.⁶³ ავტორების ნაწილი მხარს უჭერს სასამართლოს პოზიციას.⁶⁴

მკვლევართა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ზემოთ აღწერილი ვითარება უნდა მოწესრიგდეს არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის მარეგულირებელი წესებით, რადგან ყველა საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი მოითხოვს მინიმუმ ორ დაპირისპირებულ სახელმწიფოს.⁶⁵ ზოგიერთი ავტორის აზრით კი,⁶⁶ მთავარი შეკითხვა მდგომარეობს გამოსაყენებელი სამართლის დადგენაში. ამ თვალსაზრისით კი, გასათვალისწინებელია ის, რომ ოკუპაციის სამართალი არ ეხება მხოლოდ ორ დაპირისპირებულ სახელმწიფოს ურთიერთობას. ოკუპაციის სამართალი, პირველ რიგში, აწესრიგებს ოკუპანტ ძალებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის ურთიერთობას;⁶⁷ ადგენს სამოქალაქო მოსახლეობის მოპყრობისა და დაცვის სტანდარტებს, ზღუდავს ოკუპანტი ძალების უფლებამოსილებას.

⁵⁹ Supreme Court of Israel, Public Committee against Torture in Israel v. Government of Israel, Case No. HCJ 769/02, 13 December 2006 (შემდეგში – Targeted Killings case).

⁶⁰ Ibid., მე-2 აბზაცი.

⁶¹ Liesbeth Zegveld, *Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 136.

⁶² Antonio Cassese, *International Law*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), ციტირებულია: Targeted Killings case, ზემოთ, სქოლიო 59, მე-18 აბზაცი.

⁶³ Targeted Killings case, ზემოთ, სქოლიო 59, მე-16-23 აბზაცი.

⁶⁴ Antonio Cassese, “On Some Merits of the Israeli Judgment on Targeted Killings,” *Journal of International Criminal Justice* 5, no. 2 (May 2007): 340.

⁶⁵ Marko Milanovic, “Lessons for human rights and humanitarian law in the war on terror: comparing Hamdan and the Israeli Targeted Killings case,” *International Review of the Red Cross* 89, no. 866 (June 2007): 374.

⁶⁶ Akande (2012), ზემოთ, სქოლიო 17, 22.

⁶⁷ W. T. Mallison; R. A. Jabri, “Juridical Characteristics of Belligerent Occupation and the Resort to Resistance by the Civilian Population: Doctrinal Development and Continuity,” *George Washington Law Review* 42, no. 2 (January 1974): 208.

ამასთან, ოკუპაციის სამართლის მიზანი, მათ შორის, მდგომარეობს იმგვარი შემთხვევების რეგულირებაში, როდესაც წარმოიშობა დაძაბულობა ოკუპანტ ძალასა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის. ეს დაძაბულობა, თავის მხრივ, შესაძლოა გადაიზარდოს საბრძოლო მოქმედებებში; შესაბამისად, ლოგიკური არ იქნება თუ დავასკვნით, რომ ასეთ დროს სახეზეა არასაერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტი. გარდა ამისა, ოკუპაციის სამართალი აღიარებს იმ ფაქტს, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა შესაძლოა ჩაერთოს ოკუპანტი ძალის წინააღმდეგ მიმართულ აქტებში⁶⁸ და ასეთ დროს, ეჭვგეგმ არ დგება სამართლის ამ ნაწილის გამოყენება - მსგავსი შემთხვევების რეგულირება რჩება ოკუპაციის სამართლის ფარგლებში.⁶⁹

საქმეში *პროკურორი ლუბანგას წინააღმდეგ*, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს სასამართლო პალატამ მიუთითა, რომ იმდენად, რამდენადაც კონფლიქტი იტურის (კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა) ტერიტორიაზე მოქმედ ლუბანგას დაჯგუფებასა და უგანდას შორის, არ წარმოადგენს დაპირისპირებას „წარმოშობილს ორ სახელმწიფოს შორის“, ⁷⁰ ის უნდა იქნეს მიჩნეული როგორც არასაერთაშორისო, მიუხედავად კონგოსა და უგანდას შორის პარალელურად მიმდინარე საერთაშორისო კონფლიქტისა.⁷¹ მართალია, სასამართლოს შეფასებები, ფორმალურად კონფლიქტის მართებულ კლასიფიკაციად უნდა ჩაითვალოს, თუმცა ასევე შესაძლოა გახდეს არაერთგვაროვანი ინტერპრეტაციის საფუძველი.⁷²

დასკვნა

ტრანსსასაზღვრო შეიარაღებული კონფლიქტების რიცხვის ზრდასთან ერთად, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების დაცვა სულ უფრო და უფრო რთული ხდება, ხოლო მისი მოქმედების გავრცელება არასახელმწიფო დაჯგუფებების მიმართ - არაადეკვატური. ამდენად, დროული და მნიშვნელოვანია, რომ ტერიტორიული სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე წარმართული საბრძოლო მოქმედებისას, აღიარებული იქნას „პარალელური საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის“ მოცემულობის არსებობა.

ამასთან, ერთი მხრივ, არასახელმწიფო დაჯგუფებასა და, მეორე მხრივ, ტერიტორიულ სახელმწიფოსთან არსებული კონფლიქტების განსხვავებული რეჟიმით მოწესრიგება წარმოშობს პრაქტიკულ სირთულეებს გამოსაყენებელი სამართლის ფრაგმენტაციის თვალსაზრისით. ამ ორი კონფლიქტის ერთმანეთისგან გამიჯვნა ხშირად შეუძლებელიც კია, გეოგრაფიული თუ სხვა ფაქტორების გამო. ამგვარი კონფლიქტების ხასიათის გათვალისწინებით,

⁶⁸ Yoram Dinstein, *The International Law of Belligerent Occupation* (Cambridge: University Press, 2009), 279.

⁶⁹ იბ., მაგ., ჟენევის მე-4 კონვენციის მე-5 მუხლი, პირველი დამატებითი ოქმის 45-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

⁷⁰ *Prosecutor v Lubanga* (ICC-01/04-01/06-2842), Trial Chamber, Decision, 5 April, 2012, 563-ე აბზაცი.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Dapo Akande, *ICC Delivers Its First Judgment: The Lubanga Case and Classification of Conflicts Situations of Occupation*, EJIL: Talk, Blog of European Journal of International Law, March 16, 2012, <https://www.ejiltalk.org/icc-delivers-its-first-judgment-the-lubanga-case/> [ნანახია 29.05.2020].

სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია უცხო სახელმწიფოს ქმედებების მკაფიო და ამომწურავი მოწესრიგება, რაც კონფლიქტის მხოლოდ არასაერთაშორისოდ კლასიფიცირებით ვერ მიიღწევა.

მსოფლიოს გარშემო არსებული კონფლიქტების სირთულისა და სიმრავლის გათვალისწინებით, წინამდებარე სტატიის ფარგლებში, სამართლებრივი დოკუმენტებისა და სამეცნიერო კვლევის შესწავლაზე დაყრდნობით, შეგვიძლია, მხოლოდ დავასკვნათ, რომ ექსტრატერიტორიული კონფლიქტების შემთხვევებში, პარალელური შეიარაღებული კონფლიქტის აღიარებასთან ერთად, მიზანშეწონილია, უზრუნველყოფილი იქნას გამოსაყენებელი სამართლის ერთიანობა და შედეგად, თავიდან იქნას არიდებული ფრაგმენტაცია. ეს გულისხმობს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის სამართლებრივი რეჟიმის გავრცელებას მთლიანი კონფლიქტის მიმართ, გარდა არასახელმწიფო დაჯგუფების წევრების მიზანში ამოღებისა და დაკავების წესებისა. ამასთან, უცხო სახელმწიფოს ქმედებები მკაცრად უნდა იყოს მოწესრიგებული.